

Szakértői vélemény

A Budapest XVII., Rákoskert sugárúti platánfa-sor állapotáról, a tervezett buszjárat-beindítás kapcsán

Megbízó: Budapest, XVII. Kerület Önkormányzata
1173 Budapest Pesti út 165.

Az Önkormányzat felkérése alapján 2007. április 29-én az állomáshoz tervezett buszjárat beindítása előtt elvégeztem a Rákoskert sugárút platánfáinak növényegészségügyi vizsgálatát. A vizsgálat során értékeltem a platánsor jelenlegi növényegészségügyi állapotát és véleményeztem a buszjárat beindítása kapcsán tervezett változások várható hatását a platán egészségi állapotára. A vizsgálataim eredményét és a témával kapcsolatos fontosabb ismereteket az alábbiakban összegzem.

1. Amit a platánról tudni kell

A platánt már az elmúlt századokban is előszeretettel ültették Európában. Népszerűségét annak köszönhette, hogy a rendszerint közterületre ültetett példányai rövid idő alatt hatalmas fává nőttek, hosszú életkort értek meg, és nem akadt jelentős károsítójuk.

A platán fajok a Föld északi féltekén terjedtek el, Észak-Amerikában, Délkelet-Európában és Kis-Ázsiában honosak. Eredeti élőhelyükön patakok vagy folyók partján élnek, a nyirkos talajt és a meleg klímát kedvelik, ennek ellenére kiválóan tűrik az éghajlatunkat. Magyarországon a XIX. század elejétől váltak népszerűvé. Eleinte nagyobb parkokba, majd később utcafásításra is felhasználták őket. A platán fajok közül főleg a keleti platán (*Platanus orientalis*), a nyugati platán (*Platanus occidentalis*) és a közönséges platán (*Platanus × acerifolia*) terjedt el. Ezen fajok közül a keleti platán Délkelet-Európában és Kis-Ázsiában honos, a nyugati platán pedig Észak-Amerikában él. A közönséges platán eredete nem tisztázott, valószínű, hogy az előbbi két faj kereszteződéséből származik. A platánok szerepe napjainkra azonban csökkent és kezd kiszorulni a lakóterületi utcákról, parkokból. Ennek oka, hogy a fák egyre nehezebben viselik el a téli sózás és a nagymértékű út- és járdafelületek burkolásából eredő kedvezőtlen hatásokat. A vízhiány, a levegőtlen talaj következtében a fák legyengülnek, így a károsítók is könnyebben megjelennek. Az utóbbi időben a platánon új melegkedvelő kártevő fajok köztük a platán csipkésposloska okozott számottevő kártételt. A kedvező termőhelyen a platán gyorsan kitölti, sőt túlnövi a rendelkezésre álló teret, ilyen esetben ifjítása a fák csonkolásával szükségszerű. Az ifjítást szakszerű metszés mód és sebkezelést követően a platán jól tűri, a korona hamar regenerálódik.

2. A Rákoskert sugárút platánjairól

2007. április 29-én a helyszínen elvégzett növényegészségügyi vizsgálat során megállapítottam, hogy a Rákoskert sugárút, mintegy hetven éves, többször ifjított közönséges platán állománya, a kertváros díszje, az ország egyik legszebb platánsora (1. ábra). Az út mindkét oldalára ültetett növények a rendelkezésükre álló teret teljesen kitöltik. A fák a belvárosi területen lévő fáktól eltérően nincsen a házak fala közé beszorítva, így életfeltételeik minden tekintetben optimálisak.

A növényállomány egészséges, az éppen a lombzat kialakulásának fázisában lévő fákban a platán károsítói közül egyedül a platán csipkésposzka (*Corythuca ciliata* Say) előfordulást figyeltem meg. A kéreg alatt áttelelt kártevő a helyszíni vizsgálat idején a növekvő levelekre húzódott. Jelentős mértékű szívásnyomait, ill. kártételét az alsó ágak lombzatán megfigyeltem (2-3. ábra). A megfigyelt kárkép alapján az enyhe, szinte fagymentes télen a kártevő nagy populációval telelt és a száraz és meleg időjárási körülmények között a kártevő elszaporodására a tárgyévben is számolni kell. A platán csipkésposzka melegkedvelő állat, eredetileg Észak- Amerikában honos és innét kerül behurcolásra. Magyarországon először 1976-ban figyelték meg, és azóta egyre növekvő mértékben károsít platánon. Védekezés hiányában kedvező időjárási körülmények mellett a platán csipkésposzka a levelek sárgulását és idő előtti lombhullását okozhatja. Ennek elkerülésére, a levelekre vándorolt poszokák, ill. utódaik ellen növényvédelmi kezelésre lehet szükség. Tekintettel az óriásméretű platánok rovarölő szerek kezelése speciális favédelmi berendezést igényel, amely használata költséges, de egyes esetekben az egészséges lomb megőrzésére indokolt a védekezési kivitelezése. Sajnos a behurcolt platán csipkésposzokának Európában természetes ellensége nem ismert, így azok kártevő korlátozó szerepére nem számíthatunk.

Az előző évi, még kis mennyiségben a helyszínen megtalálható lehullott lomb vizsgálata alapján megállapítottam, hogy a platán másik jelentős kártevője a platánlevél-aknázómoly (*Lithocolletis platani* Staudinger) jelentős mértékben nem fordult elő. A kártevőt a természetes ellenségei rendszerint féken tartják. Amennyiben a lehullott lomb megsemmisítésre kerül, a kártevő áttelelő alakja is elpusztul. Így külön védekezésre nincs szükség.

A platán apiognomóniás betegségének tünetét a fiatal leveleken nem észleltem. A betegség megjelenését a kórokozó számára kedvezőtlen jelenlegi száraz időjárás akadályozta.

A megvizsgált platánsor fái a lombnővekedése egyenletes, mindössze az út végén a Rákoskert sugárút 2. számú ház és vasút közötti fán láttam növekedésbeli lemaradást. Ennek oka lehet, hogy a fa alatt tűzrakás nyomai láthatók (3. ábra).

Helyszíni szemle során, mialatt a növények állapotát felvételeztem, néhány lakó megszólított és beszédbe elegyedtünk. A fővárosi védettséget élvező fasorért aggódnak, és különösen a csendes kertvárosi környezetért. Körültekintő fejlesztéssel, környezetvédelmi és zajterhelési szempontokat figyelembe vevő járatok indításával az előbbi aggodalmuk felesleges.

3. A buszközlekedés Rákoskert sugárútra kiterjesztésének várható növényegészségügyi hatása a platánsorra:

1. A jelenleg jó általános egészségi állapotban talált platánok sorsát alapvetően a buszközlekedés bevezetésének feltételeit megteremtő változtatások műszaki megoldásai határozzák meg. Szükséges, hogy a jelenleg a platánsorok melletti burkolatlan területek megmaradjanak, a vízlevezető árok továbbra is lehetővé tegye a víz és a levegő gyökérzónába jutását. Mindezt azzal együtt fontosnak tartom, hogy a terebélyes fák gyökérzete túlnőtt a közterületen és már a környező kertek talajából is képesek víz és tápanyagfelvételre.
2. Az útburkolat téli síkosság-mentesítése csak környezetbarát anyagokkal, módszerekkel oldható meg. A platán sóra érzékeny növény. Az utak és a járdák hagyományos sózása esetén a platánfákra gyakorolt kedvezőtlen hatással számolni kell.
3. A vonatok indulásához tervezett buszforgalom megítélésem szerint a platánok egészségi állapotát nem veszélyezteti, amennyiben a platánkárosítók elleni védelem és a fák gondozása szükség szerint a jövőben is elvégzésre kerül. A károsítók elleni védelem részben a lehullott lomb megsemmisítéséből és a csipkéspoloska elleni okszerű kémiai védekezésből áll. A hatályos jogszabályok által körülhatárolt kémiai védekezés elvégzéséről a lakosságot tájékoztatni kell.

A közeljövőben várható, hogy egy újabb, Amerikából behurcolt, melegkedvelő kártevő az amerikai lepkekabóca (*Metcalfa pruinosa* Say) is megjelenik a nevezett platánsoron. Tekintettel ez a kártevő Budapest számos körzetében megjelent (különösen a VIII. kerületben), várhatóan Rákoskert sugárút fáin is meg fog telepedni és további a jelenlegitől nagyobb növényvédelmi gondokat okoz. Az új kártevő majdani, valószínű megjelenése nem hozható összefüggésbe a buszforgalom beindításával.

Budapest, 2007. április 30.

Dr. Pénzes Béla s.k.
egyetemi docens, növényegészségügyi szakértő



1. ábra Rákoskert sugárút platánállománya a vizsgálat idején



2. ábra A platán csipkésposzka kártétele a törzsközeli leveleken



3. ábra Az erős kártétel csipkésposloska elleni a későbbi védekezés szükségességét vetíti előre



4. ábra A platánfa melletti nem kívánatos tűzrakás árulkodó nyoma



5. ábra A Rákoskert sugárút platánfái számára burkolat nélküli felületek megőrzése fontos



6. ábra A nem burkolt közterület gondozásának jó példája



7. ábra A gyomosodás ellen folyami kavicssal burkolt, de a platán szempontjából kedvező vízáthárítást biztosító felület



8. ábra A sugárút végén nem túl szerencsésen kialakított beton vízelvezető árok